

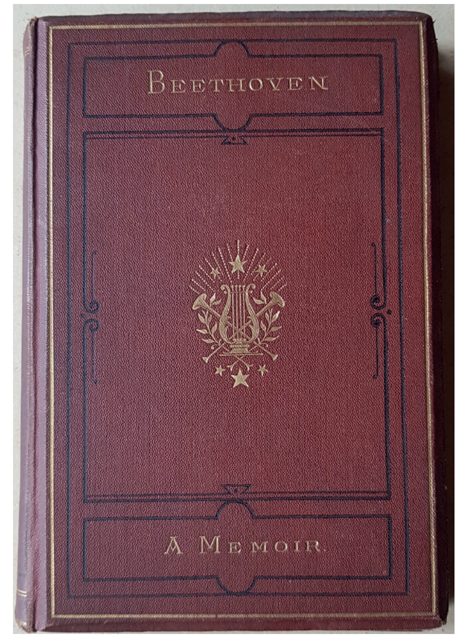
KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

“Dahi-i Musiki Bethofen”

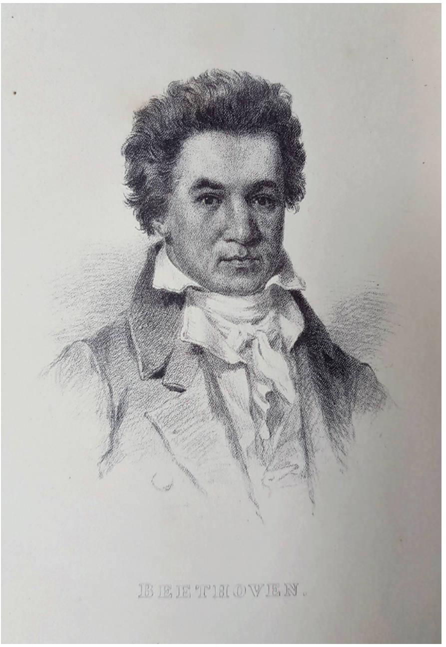
Emre Aracı, Beethoven’ın doğumunun 250. yılında eline geçen ve besteciyle âdeta arasında bir çeşit bağ kuran Beethoven A Memoir adlı kitabının ışığında besteciden günümüze kalan anıları yazıyor.

Postacımın az önce daire kapımdan içeri attığı paketten çıkan küçük bir kitabın altın yaldızla işlenmiş -bir lir, iki trompet ve yıldızlardan oluşan- bir armanın süslediği kiremit kırmızısı kalın cilt kapağında *Beethoven A Memoir* adını okuyorum. Kapak içini süsleyen bestecinin portre gravürü nasıl olmuşsa kopartılmadan yerli yerinde kalmış. 1870 yılında, bestecinin 100. doğum yılı vesilesiyle, Londra’da basılan bu küçük kitabı yayına hazırlayan Elliott Graeme adlı yazar girişteki kısa önsözünde, Anton Schindler, Ferdinand Ries, Franz Gerhard Wegeler, Adolf Bernhard Marx ve Alexander Wheelock Thayer’in besteci hakkında bilinen yapıtlarından derlediği eserinin esasta hiçbir orijinal yeni bilgi içermediğini, ama yine de böylesine önemli bir yıl dönümünden ötürü bu çalışmasının ilgiyle karşılanacağını umduğunu yazmış ve bu mütevazı cümlelerini tamamladıktan sonra da, Beethoven’ın doğum gününde, “Londra, 17 Aralık 1870” tarihini atarak bestecinin şu sözüne yer vermiş: *“İnsanın hayatını binlerce defa yaşaması ne kadar da muhteşem!”* Kitaba Beethoven’ı da yakından tanıyan piyanist ve besteci Ferdinand Hiller “Quasi Fantasia” başlıklı bir giriş yazmış. Hiller gibi Graeme’in ve bestecinin bu duygularını paylaştığı apaçık ortada olan bir Beethoven meraklısı ise bu cildin sayfalarını kısa notlar alarak ve dahası satır altlarını çizerek okumuş. Dolayısıyla onun da bu coşkusu kitabın sayfaları arasında saklı kalmış. Tam tamına 150 yıl sonra, Beethoven’ın doğumunun 250. yılında elimde tuttuğum bu bir buçuk asırlık yadigâr kitap esasında hiç de yazarının belirttiği gibi sıradan bir eser değil; bilâkis yılların eskittiği bu zarif cilt Beethoven’la aramda organik bir bağ kuran bir tür tılsım adeta.



Beethoven’ın 100. doğum yılı vesilesiyle Londra’da basılan anı kitabı

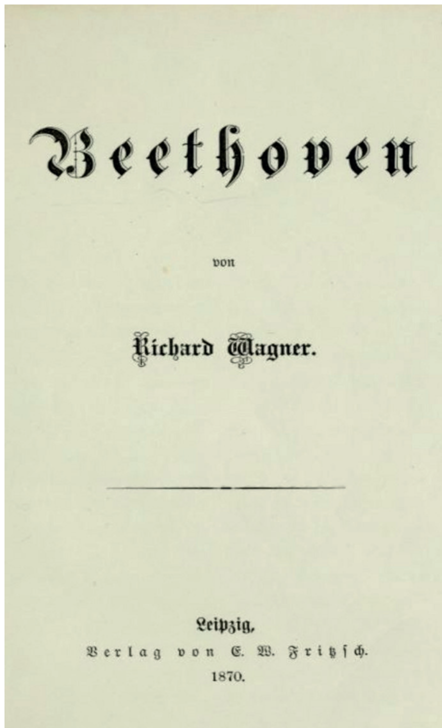
Müziğin müzik olmaktan çoktan çıktığı global bir düzende değişen bütün kültür akımlarına rağmen ve üstelik pandemi krizinin olumsuzlukları içerisinde, orkestralar terk



Beethoven A Memoir kitabının giriş sayfasında bestecinin portresi

edilmiş konser salonlarında boş koltuklara çalarken, dünya çapında düzenlenen Beethoven etkinliklerinin yoğunluğuna bakılırsa büyük bestecinin hatırası, doğumunun 250. yılında da Graeme'in bir buçuk asır önce kitabını kaleme aldığı zaman hissettiği gibi, aynı canlılığını koruyor. Gerçi her ne kadar bu tür kutlamalar popüler anlamda bir tür modaya dönüşerek bilen bilmeyen herkesin Beethoven ürünlerini teşhir ettiği bir çeşit *vanité* panayırına dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya olsa da geriye dönüp bakıldığında bu önemli yıl dönümlerinin bıraktığı kalıcı ve olumlu izler hiç şüphesiz ki yine de çok daha fazla ağır basıyor. Hele o kişi Beethoven olunca. Örneğin, Beethoven'ın 100. doğum yılı, Richard Wagner'in onun anısına bir kitap yazmasına ilham kaynağı olmuş, ama Wagner bu kitabında Beethoven'dan daha çok o dönem çoktan Schopenhauer etkisi altına girmiş olan kendi müzik felsefesini anlatmayı tercih etmişti. İki yıl sonra Bayreuth'taki Festspielhaus'un temel atma töreninde ise Beethoven'ın 9. Senfonisi'ni şehrin Margravial Opera Binası'nda idare ederken de kendi doğum günü olan 22 Mayıs'ı bilhassa tercih edecekti. Haus Wahnfried'de duvarına Beethoven'ın yağlı boya bir portresini asan Wagner'den de zaten başka bir seçim beklenebilir miydi?

Bestecilerin, özel yıl dönümlerini anmak gibi, eserlerinden ilham buldukları ve kahraman gibi gördükleri geçmiş meslektaşlarından kalma kimi yadigâr objelere sahip olarak bunlardan bir tür manevi enerji aldıklarını hissetmiş olmalarının örnekleri tarihte pek çoktur. Bunlara çerçeve içerisinde saklanan saç tutamları da dahildir. Nitekim Beethoven'ın saçından epey bir tutam da küçük cam çerçeveler içerisinde saklanarak elden ele dolaşmış böylesine hatıra objeleri arasındadır ki Russell Martin'in 2001'de kaleme aldığı *Beethoven's Hair* kitabına ilham vermiştir. Üstelik büyük bestecinin saç tutamları hâlâ alıcı



Beethoven

von

Richard Wagner.

Leipzig,

Verlag von E. W. Fritzsch.

1870.

Wagner'in 1870'te yayımladığı *Beethoven* kitabının kapağı

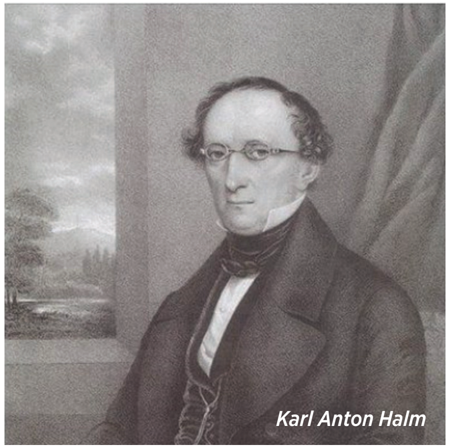
buluyor. Daha geçtiğimiz sene Londra'daki Sotheby's Müzayede Evi'nde Beethoven'a ait bir tutam saç 35 bin sterlinden alıcı buldu. Beethoven'ın çağdaşı olan ve devrinin tanınmış piyano eğitmenlerinden Karl Anton Halm, 1826'da eşi Maria'ya hediye etmek üzere, bestecinin bir tutam saçından edinmek istemiş ve bu ricasını iletmesi için arkadaşı Karl Holz'u görevlendirmişti. Kısa zamanda saç tutamı Halm'ın eline geçmiş, ancak bir gün besteciyle karşılaştığında korkunç bir gerçekle yüzleşmişti: kendisine ulaşan saç Beethoven'a ait değildi.



2019'da Sotheby's Müzayede Evi'nde satılan Beethoven'a ait bir tutam saç

Üstelik saç yerine ona keçi kılı yollanmıştı. Ama Beethoven mağdur olan meslektaşını derhâl teselli etti; eline makası alıp, saçından bir tutam keserek ona takdim etti. Londra'da satılan o tutam saçın işte böylesine beklenmedik bir hikâyesi vardı. Eğer Halm bu gerçeği öğrenmemiş olsa, kendisine yollanan keçi kılı Beethoven'ın saçı diye bugünlere ulaşsaydı ve müzayede öncesi bir DNA testi yapılsa artık neler olurdu insan düşünmek dahi istemiyor.

Londra'da Beethoven'dan kalma orijinal bir başka hatıra obje ise günümüzde British Library'de korunan bestecinin kullanmış



Karl Anton Halm

olduğu akort çatalı; İngiltere'ye gelişinin *Kreutzer* sonatıyla alakalı olarak enteresan bir öyküsü var. Ona zaman içerisinde sahip olan besteciler ise bu objenin geçmişine hiç şüphesiz ki ayrı bir değer katmışlar. Hikâye 1803'te keman virtüozu George Augustus Polgreen Bridgetower'ın Viyana'da Beethoven'la tanışmasıyla başlıyor. Babası, Haydn'ın da hamisi meşhur Esterhazy ailesinin hizmetinde bulunan ve aslen West Indies'den gelme bir zenci olan Bridgetower, Alman bir anneden melez olarak 1778'de Polonya'da dünyaya gelmişti. Kemana olan kabiliyeti küçük yaşında kendini belli edince çocuk Mozart gibi, babası refakatinde, Avrupa saraylarında konserler vermek üzere yola çıktı. 1789 Nisan'ında ihtilal havasının solunduğu Paris'te Panthemont Manastırı'nda Amerika Birleşik Devletleri'nin üçüncü başkanı olacak olan Thomas Jefferson'un huzurunda çaldı. Paris'ten sonra sırada Londra ve Windsor Kalesi vardı. Bunları Bath şehrindeki Assembly Rooms'da Kral III. George'un huzurundaki konser takip etti. Kendisini "Afrikalı Prens" olarak lanse eden baba Bridgetower, Bath'taki bu konserde 10 yaşındaki oğlunu dinleyiciler karşısına ise Türk kılığında çıkartmış ve bu egzotik tablo katılanların büyük ilgisini çekmişti.

Kemandaki hüneriyle kısa zamanda büyük isim yapan George Bridgetower, Prens Regent'ın da dikkatini çekti ve Prens'in orkestrasına katılarak Londra'da ve Brighton'daki saraylarındaki konserlerde çalmaya başladı. 1802'de annesini görmek için Dresden'e gitti ve ertesi yıl yolu Viyana'ya düştü. Burada Beethoven'la tanışması kaçınılmazdı. Beethoven o sırada sonradan *Kreutzer* adını alacak olan Op.47 La Majör Keman Sonatı üzerinde çalışıyordu. Eser biter bitmez Viyana'nın Augarten-Halle'inde 24 Mayıs 1803'te sonatı ilk seslendiren Bridgetower oldu. Piyanoda ise Beethoven vardı. Hatta ikinci bölümü Bridgetower, Beethoven'ın sırtından uzanıp bakarak piyano partisyonundan deşifre ederek çalmıştı. Keman partisinde bazı değişiklikler dahi yapmış ve bu değişiklikleri Beethoven minnettarlıkla kabul etmişti. Beethoven bu konserden o kadar memnun kalmıştı ki yeni sonatını Bridgetower'a ithaf etti. Üstelik iki müzisyen bu ortak çalışmanın anısına akort çatallarını takas ettiler. Ancak Beethoven'ın hayatında sıklıkla rastladığımız türden, ikilinin arası konserden kısa bir süre sonra bir tartışma sonucu açılmış ve sonatın ithafı da derhâl geri alınmıştı. Sonradan



Kemancı George Bridgetower, (Henry Edridge, 1790)



Augarten'in girişi, Viyana

Beethoven sonatını devrinin en tanınmış keman virtüozlarından Rodolphe Kreutzer'e ithaf etti. Oysa Beethoven'ın eserlerine pek de fazla değer vermeyen Kreutzer sonatı hiç beğenmeyecek ve üstelik seslendirmeyi de refüze edecekti. Belki de araları açılmasa bu sonat tarihe *Bridgetower* sonatı olarak geçecekti. Acaba o zaman Tolstoy bunu *Kreuzter* sonatı gibi romanlaştırır mıydı bilinmez, ama *Bridgetower* sonatı ABD'de yaşayan Kongolu kimyager ve yazar Emmanuel Dongala'nın 2017'de virtüozun hayatını kaleme aldığı romanına başlık oldu.

George Bridgetower Viyana'dan İngiltere'ye geri döndükten sonra Royal Society of Musicians üyeliğine seçildi ve Cambridge Üniversitesi'nden BMus derecesiyle mezun oldu. Ancak 1860'daki ölümünden sonra adı tarih sayfalarında unutulup gidecekti. Beethoven'ın akort çubuğu ise elden ele geçerek 1921'de *The Planets* süitinin bestecisi Gustav Holst'a intikal etti. Holst'un vefatından



5 Mayıs 1927 tarihli Servet-i Fünun dergisinin kapağında *"Dahi-i Musiki Bethofen"*



Beethoven'ın akort çatalı, (British Library)

sonraysa yakın arkadaşı Ralph Vaughan Williams'a miras kaldı. Vaughan Williams'ın vefatının ardından ise bestecinin eşi Ursula Vaughan Williams 1992'de Beethoven'ın akort çubuğunu British Library'e takdim etti. Bugün "MS 71148 A" envanter kaydıyla British Library'nin koleksiyonları arasında yer alan bu obje günümüzde standart olarak kabul edilen "440 Hertz", La tonundan yarım ton daha yüksek, "455.4" Herz olarak tınlıyor. Duymak isteyenler için British Library akort çatalının sesini dahi web sitesine yüklemiş: *https://www.bl.uk/collection-items/beethovens-tuning-fork*

Sevdiğimiz bestecilerin hatıralarına böylesine orijinal ve yadigâr objelerle dokunarak sanki onların ruhlarına dokunmuş gibi kendimizi hissediyor, Beethoven'ın akort çatalında o devrin yitik frekanslarını hâlâ duyar gibi oluyoruz. 93 sene önce Servet-i Fünun dergisinin sahibi ve editörü Ahmet İhsan Bey de o heyecanı duymuş olacaktı ki Beethoven'ın ölümünün 100. yılında büyük bestecinin August von Kloeber tarafından yapılmış portresini 5 Mayıs 1927 tarihli sayısına kapak yaparken *"Dahi-i Musiki Bethofen"* yazmıştı. Buna hiç şüphe yoktu…

Geçtiğimiz sene Londra'daki Sotheby's Müzayede Evi'nde Beethoven'a ait bir tutam saç 35 bin sterlinden alıcı buldu.

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.